

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

KIZILKAYA, Y. ÇİFTLİ, M. (2020). Noktalama İşaretlerinin Türkçe ve Arapçadaki İşlev Farklılıklarının Dil Öğretimi Açısından Analizi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (1), 359-383.

Noktalama İşaretlerinin Türkçe ve Arapçadaki İşlev Farklılıklarının Dil Öğretimi Açısından Analizi

Yakup KIZILKAYA (*)

Murat ÇİFTLİ (**)

Öz: Noktalama işaretleri, duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek, cümlelerin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek için kullanılan sembollerdir. Bu işaretler metni düzenler, metnin anlaşılmasını kolaylaştırarak anlam belirsizliklerini ortadan kaldırır. Ayrıca bunlar, cümlelerin kuruluşunda yer alması da anlamı belirleyen bir rol üstlenir. Bu işaretler, bütün bu işlevleriyle konuşma dili ile yazı dili arasındaki açığı bir ölçüde kapatarak yazı dilini konuşma diline yaklaştırır. Uzun bir tarihi geçmişte olgunluğa erişen bu işaretler, bugün, yazı dilinin ayrılmaz bir unsuru olmuştur. Günümüzde Arapça ve Türkçede de kullanılan bu işaretler, bu dillerin ana dili ve yabancı dil olarak öğretimlerinde de yerini almıştır. Ancak iki dilin morfolojik ve sözdizimi açısından farklılıkları, bu iki dilde aynı sembollerle kullanılan bu işaretlerin işlevlerinde bazı farklılıkların doğmasına neden olmuştur. Bu farklılıklar, ana dili Türkçe olanların Arapça öğrenim süreçlerinde sorun oluşturabilir. Çünkü işaretlerin iki dildeki işlev farklılıklarına vakıf olmadan ana dildeki işlevleri üzerinden metni okumaya ve anlamaya çalışmak, zorlukları beraberinde getirebilir. Bu sebeple işaretlerin iki dildeki farklı işlevlerinin tespiti önemlidir. Çalışmada, noktalama işaretlerinin iki dildeki kullanım farklılıkları, paragrafın yapısını düzenleyenler ve diğerleri olmak üzere iki başlık üzerinden tespit edilmeye çalışılmakta, işaretlerin ortak kullanımlarına yer verilmektedir. Ayrıca işaretlerin iki dildeki işlev farklılıkları, öğretimde sorun oluşturabilecekler ve oluşturmayacaklar olarak sınıflandırılmaktadır. Tespiti yapılan farklılıklardan öğretimde sorun oluşturacak nitelikte olanların dil öğretimine katkı sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap dili ve belâgatı, noktalama işaretleri, dil eğitimi, yazı dili, söz dizimi, okuma-yazma becerisi.

An Analysis of The Functional Differences of Punctuation Marks in Arabic and in Turkish in Terms of Language Teaching

Abstract: Punctuation marks are symbols which are used to express feelings and thought more clearly, to determine the sentence structure, and to state the properties of wording such as stress and intonation. These marks arrange the text and eliminate the ambiguity of meaning by making the text easier to understand. In addition they play a role as semantic markers although they do not take part in forming the sentence. These marks, with all these functions, close the gap between colloquial language and written language to some extent, and they help the written language become close the colloquial language. These marks, which have grown to maturity in a long historical background, are an inseparable element of the written language today and they have a place in teaching the mother-tongue, and teaching a foreign

*) Dr. Öğr. Üyesi. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı (eposta: yakup.kizilkaya@atauni.edu.tr) ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0001-7930-3300>

**) Öğr. Gör. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı (eposta: murat.ciftli@atauni.edu.tr) ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0003-1140-3879>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate® intihal incelemesinden geçirilmiştir.

language processes. However, the morphological and syntactic differences between these languages resulted in differences in functions of these marks, which are shown with the same symbols. These differences may cause problems for native speakers of Turkish in their process of learning Arabic. Because, trying to read and comprehend the text without having a good grasp of the functions of punctuation marks in both languages may bring difficulties in their wake. For this reason, it is important to determine different functions of these marks in both languages. In this study, the functional differences are tried to be determined in two chapters as those determining the structure of a paragraph and others, and attention is drawn to the common usage of these marks. In addition, the functional differences of the punctuation marks in two languages are classified as those that may and may not cause problems in teaching. It is expected that, from the determined differences the ones with the quality of posing problems will contribute to language teaching.

Keywords: Arabic language and rhetoric, punctuation marks, language teaching, written language, syntax, reading-writing skill.

Makale Geliş Tarihi: 08.11.2019

Makale Kabul Tarihi: 10.03.2020

I. Giriş

Konuşma dilinin muhafaza edilememesi, tarihi süreçte görsel nitelikli sembollere ihtiyacı doğurmuştur. (Onan, 2006: 142) Bu ihtiyaç belirli bir medeniyet seviyesini yakalayan toplumlarda yazının ve yazı dilinin oluşmasını ve gelişmesini sağlamıştır. Dolayısıyla böylesi toplumların konuşma diline eşlik eden bir de yazı dili vardır. (Dursunoğlu, 2006: 2) Yazı dili, konuşmanın görsel sembollerle karşılanması ve bir bakıma işitsel kodların görsel sembollerle ifade edilmesi işlemidir. Konuşma dili, iletişimde yazı diline nispetle daha önemli bir role sahip olsa da ilmi çalışmalar ve edebî eserler meydana getirmek söz konusu olduğunda yazı dilini kullanmak kaçınılmaz olur. (Abdulaziz, 2005: 58) Yazı dilinin önemli bir unsuru noktalama işaretleridir. Noktalama işaretleri, duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek, cümlenin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek için kullanılan belirli sembollerdir. (TDK, erişim: 25/09/2019)

Konuşma dilinde, sesin yükselip-alçalması, ses tonu, kelime ve cümlelerde vurgu vb. unsurlar iletişime canlılık ve hareketlilik katar. Bunlar, mesajın etkisini ve gücünü artırır. (Abdulaziz, 2005: 55) Ancak konuşmanın yazıya aktarılışında bu unsurlar buharlaşır ve belirli ölçüde mesaj kaybı yaşanır. Bu sebeple yazı dili, konuşma dilini olduğu gibi saklama noktasında yetersiz kalır. Bu bağlamda noktalama işaretleri, konuşma dilinde kelimeler dışında mesaja katkısı olan ses unsurlarının iletişime sağladığı katkının bir kısmını yazı dilinde bir ölçüde karşılar. (Karaağaç, 2016: 68; Abdulaziz, 2005: 55) Bu nedenle noktalama işaretleri, sesin konuşma diline katkısını yazıya yansıtan fonolojik yönlendiriciler olarak da adlandırılır. (Onan, 2006: 142)

Yazı dilinde algılanabilir bir ses olgusu olmadığı için bağlamın kurgulanmasında sesin eksikliği, sözcüklerin duyumsal (psikolojik) özelliklerinden ve noktalama işaretlerinden istifade edilerek giderilir. Bu noktada noktalama işaretleri vurgu, ton, ezgi gibi olguları metinde gösterme işlevi yüklenir. (Onan, 2006: 158) Başka bir ifadeyle

konuşma dilinde sözcüklerin dışında iletişime katkısı olan sözcük dışı unsurlar iletişimden sıyrıldığında, iletişimin yükü kelimelelere, kelime seçimine, üsluba, cümle yapılarına ve noktalama işaretlerine kalır.

Noktalama işaretleri, isim, fiil, edat ve ünlem gibi gramatik unsurlar olmasa da metnin anlamına katkı sunarak onu kolayca anlaşılabilir bir yapıya kavuşturur. Yazarın duygu, düşünce ve fikirlerini ifade serüveninin ara ve ana duraklarını göstererek metni mantıksal bir düzlemde düzenler. (Karâdî, 2012: 428) Dolayısıyla bunlar, okuyucunun metni semboller üzerinden de anlamasına yardımcı olur. (İbrahim, 1975: 95) Bu sebeple bu işaretler, *yazı dilinin dili* olarak da nitelendirilir. (Osman, 2013: 54)

Okuyucu için metnin anlaşılmasını kolaylaştıran noktalama işaretlerinin başka fonksiyonları da vardır. Şöyle ki; noktalama işaretleri, imla kuralları gibi metnin doğru anlaşılabilir bir biçimde sunulmasını sağlar. İmla kurallarına uygun yazılmayan kelimeler yanlış anlamalara sebep olabilir. Örneğin hemzenin yazımındaki bir hata, anlamı bütünüyle değiştirebilir. سئل kelimesi, hatalı olarak سأل biçiminde yazıldığında “sorulan kişi”, “soran”a dönüşür ve anlam değişir. (İbrahim, 1975: 96) Benzer biçimde noktalama işaretlerinin kullanıldığı yer anlamı belirlemede, yanlış kullanılması veya hiç kullanılmaması ise yanlış anlamaya veya anlamda belirsizliğe sebep olmaktadır. Örneğin; ولكن عليا قال: أخي لا يمكن أن يكذب “Ancak Ali: ‘Kardeşimin yalan söylemesi mümkün değil’ dedi.” cümlesi ile ولكن عليا- قال أخي- لا يمكن أن يكذب “Ancak kardeşim: ‘Ali’nin yalan söylemesi mümkün değil’ dedi.” cümlesini oluşturan kelimeler ve kelimelerin cümlelerdeki dizimi aynı olsa da bu cümlelerde kullanılan noktalama işaretleri anlamı değiştirmiş ve belirlemiştir. (Osman, 2013: 54) Bu cümlelerde noktalama işaretleri kullanılmadığında ise anlam bulanıklaşır ve belirsizleşir. Noktalama işaretlerinin anlam belirsizliğini ortadan kaldırma işlevi, birkaç anlam taşıma ihtimali olan cümlelerde de kendini gösterir. Örneğin ما أحسن الرجل cümlesi, cümle sonuna sonuna nokta konulduğunda “Adam iyilik yapmadı”, ünlem işareti konulduğunda “Adam ne kadar iyidir”, soru işareti konulduğunda ise “Adamın en üstün özelliği nedir?” anlamlarına gelir. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019)

Okuma ve yazma yazılı sembollerle icra edilmektedir. Bu sebeple noktalama işaretleri, ilk bakışta sadece yazma becerisi ile ilgili görünse de okuma becerisi ile de ilgilidir. Dolayısıyla noktalama işaretleri, dil öğretiminde yazılı sembollerle icra edilen bu iki alana ait becerilerin gelişimini sağlar. (Onan, 2006: 148) Ana dil öğretiminde, genellikle, ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde verilen noktalama işaretleri, yabancı dil eğitiminin de önemli bir parçası haline gelmiştir. Arapça öğretiminde Ülkemizde genellikle kitabet (yazılı anlatım) kitaplarında yer verilen noktalama işaretleri (Hâmid, 2004: 2: 54-81) doğrudan Arapça imla kitaplarından iktibas edilerek kullanılır. Bunun sebebi, batıdan alınan ve kullanılan noktalama işaretlerinin kullanımlarının her iki dilde de aynı olduğunun peşin bir yargı olarak kabul edilmesidir. Başka bir ifadeyle şekilleri her iki dilde aynı olan noktalama işaretlerinin bazı farklı işlevlerinin olduğu gerçeğinin eğitimde göz ardı edilmesidir. Ne var ki noktalama işaretleri iki dilde aynı olsa da, işaretlerin kullanıldığı yerlere incelendiğinde ilk bakışta dahi bazı farklılıkların olduğu

gözlemlenir. Bu farklılıklar, kanaatimizce, Türkçe ve Arapçanın gramatik yapılarının farklılık arz etmesinden kaynaklanır.

Noktalama işaretlerinin Türkçe ve Arapçadaki kullanım farklılıkları, anadili Arapça olmayanların dil öğrenme süreçlerinde okuma ve anlama alanında bazı sorunlara yol açabilir. Zira Türkçedeki noktalama işaretlerinin kullanım hususiyetleriyle, Arapça bir metnin okunması, farklılıklar nedeniyle bazı zorlukları beraberinde getirebilir. Bu durumda, gerçekte anlamayı kolaylaştırmak için kullanılan işaretler, işlevlerinin tersine bir fonksiyon icra etmiş olur. Örneğin kısa çizgi, Arapçada mübteda (özne) uzun bir ifadeden oluştuğunda haberin (yüklemin) öncesinde mübtedanın son bulunduğunu göstermek için kullanılır. Ancak Türkçede böyle bir kullanım yoktur. Bu farklılık Arapçayı öğrenme sürecindeki Türk bireyler için zorluk oluşturabilir. Çünkü metinler, dilin sadece morfolojik ve sentaks hususiyetleriyle değil; aynı zamanda okuyucuyu yönlendiren, noktalama işaretleriyle de okunmaktadır. Bütün bu nedenlerle noktalama işaretlerinin iki dildeki kullanım farklılıklarının tespit edilmesi bir ihtiyaçtır. Bu bağlamda çalışma, noktalama işaretlerinin Arapça ve Türkçedeki kullanım farklılıklarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Makalenin iki dildeki işaretlerin kullanımlarındaki bütün ortak noktaları sıralamak ve bütün farklılıkları tespit etmek gibi bir hedefi yoktur. Çalışmanın çerçevesi bir makale hacmini aşmayacak ölçüde öğretime katkısı olacak temel farklılıklarla sınırlı olacaktır. Farklılıkların daha açık ortaya konulabilmesi için ortak kullanımlara da yer verilecektir. Konuya ilgili daha derinlikli çalışmalar yapılabilir.

II. Türkçe ve Arapçada Noktalama İşaretlerinin Tarihi Seyri

Günümüzde yazı dilinin ayrılmaz bir parçası olan noktalama işaretlerinin tarihi, milattan iki yüzyıl öncesine kadar uzanır. (Naci, 1891: 271) Türkçede ilk noktalama işaretlerine ise Türkçenin ilk yazılı metinleri olan Orhun Anıtlarında rastlanır. Bu metinlerde söz öbeklerini ve satır sonunu belirtmede iki nokta kullanılmıştır. (Durukoğlu - Büyükelçi, 2018: 14) Uygur harfleriyle yazılan bu metinlerde ve İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemde Arap ve Uygur alfabesiyle yazılan metinlerde de noktalama işaretleri kullanılmış ve kelimeler arasında boşluk bırakılmıştır. (Karaağaç, 2016: 68; Atasoy, 2018: 39)

Noktalama işaretleri, matbaanın icadından sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak noktalama işaretlerinde bu dönemde birlik olmadığı belirtilir. (Atasoy, 2010: 824) İşaretlerde birlik Batıda 19. yüzyılda sağlanmış ve yerleşik olarak kullanılmaya başlanmıştır. İşaretlerin Osmanlıda kullanılmaya başlanması Tanzimat dönemine denk düşer. Bu dönemde Şinasi'nin Şair Evlenmesi (1860) adlı eserinde bazı noktalama işaretlerinin kullanıldığı görülür. Noktalama işaretlerinin isimlerin çoğu -virgül, parantez gibi- Fransızcadan doğrudan aktarılmış, soru ve ünlem işareti gibi bazıları ise Türkçe karşılıklarıyla yerleşmiştir. (Durukoğlu - Büyükelçi 2018: 13, 14)

Türkçede noktalama işaretlerinin kullanımının 19. yüzyılın ilk yarısında tartışılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Meseleyi gündeme getiren Muallim Naci (1849-1893) Fransızların *punctuation* dedikleri noktalama işaretlerinin Osmanlıcada kullanılmasını teklif eder. Meseleyi virgül örneğinde değerlendirerek Arapça ve Farsçaya ait bazı

özelliklerin Osmanlıcaya uyum sağlamadığını belirtir. Bu noktada özellikle vav bağlacının Osmanlıcadaki çoğu kullanımını fasih bulmaz. Bunun yerine virgül kullanılmasını teklif eder. Yine onun ifadelerinden, o dönemde noktalama işaretlerini kullanan bazı yazarların olumsuz eleştiri aldıklarını anlamaktayız. Muallim Naci bu konuda noktalama işaretlerini kullanan yazarları destekler. Bu konunun yeni olmadığını, noktalama işaretleri işlevine sahip sembollerin İslam âlimleri tarafından kullanıldığını belirtir. Kur'ân-ı Kerimdeki secâvendlerin ayrıntılı izahatını vererek bunların aslında birer noktalama işareti olduğunu savunur. Savunduğu bu gerekçelerle noktalama işaretlerinin Osmanlıcada kabulünün zaruretini ısrarla dile getirir. (Naci, 1981: 271-273) Noktalama işaretleri zamanla gelişip olgunlaşmıştır. Cumhuriyetle birlikte daha sistematik hale gelen noktalama işaretleri imla kılavuzunun konuları arasında yerini almıştır. (Durukoğlu - Büyükelçi 2018: 19)

Arapçada noktalama bugünkü şekliyle olmasa da Arap yazısında eskiden beri varlığını sürdüren bir unsurdur. Bugünkü noktalama işaretlerinin işlevlerini karşılayan bazı sembollerin, erken dönemde ihdas edildiği ve Arap yazısında kullanıldığı belirtilmektedir. (Hamûz, 1991: 9) Özellikle Kur'an-ı Kerimindiği haliyle koruma çabası, noktalama işaretlerinin ilk şekilleri diyebileceğimiz durak işaretlerini ortaya çıkarmıştır. (Sîni, 2010: 591) Secâvend adı verilen bu işaretler; لا، م، ق، ط، ع، ص، ز، ص، ج gibi harflerle gösterilmekte olup kıraatte durmanın zorunlu, uygun veya isabetsiz olduğu yerleri gösterir. (Maşalı, 2006: 31: 245) Bununla birlikte belagat eserlerinde yer verilen vasil ve fasıl konusu da noktalama işaretleriyle ilgilidir. Hadis eserlerinde noktalama işaretlerinin işlevini görececek birçok kısaltma kullanılmıştır. Bütün bunlar, bugünkü noktalama işaretlerinin işlevini gören işaretlerin asırlar önce Arap yazısında kullanıldığını göstermektedir. (Hâşimî, 2008: 250; Hamûz, 1991: 9-20)

Modern dönemde batının kültür-sanat alanındaki etkisi her alanda olduğu gibi noktalama işaretleri konusunda da kendini göstermiş, Arap yazısının noktalama işaretlerine ihtiyacının olup olmadığı tartışılmıştır. Bazı dilciler, Arapçada irap olgusunun anlamı açık bir şekilde sunmaya yeterli olduğu, karışıklık ve anlam belirsizliklerini ortadan kaldırdığı iddiasıyla noktalama işaretlerine dilin ihtiyacının olmadığını iddia etmişlerdir. Bununla birlikte birçok terkipte irabın anlam karışıklığını önleyemediğini ve noktalama işaretlerinin kullanılması gerektiğini belirtenler de olmuştur. (Hamûz, 1991: 9) Dolayısıyla metni düzenleyerek ifadeyi daha açık hale getiren ve akademik üslubun temel bir niteliği olan noktalama işaretlerine ihtiyaç bir zorunluk olarak görülmüştür. (Sîni, 2010: 591) Bu bağlamda Arap yazısıyla ilgili çalışmalar neticesinde batı tarzı noktalama işaretleri yazıya girmiş, ayrıca büyük harfin Arapçada kullanılması ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ancak büyük harfin işlevini görececek figürler kültür dünyasında kabul görmemiştir. (Âşûr, 1932: 8-11) Arapçada bugün kullanılan noktalama işaretlerinin, Mısır'da dönemin maarif vekili Ahmet Haşmet Paşa'nın (1858-1926) teklifi neticesinde Ahmet Zeki Paşa'nın (1867-1934) 1912'de başlattığı çalışmalarla Arapçaya girdiği ve 1932 yılında Mısır Dil Kurumu tarafından da onaylanan *et-Terkîm ve alâmâtuh* adlı eseriyle sistemleştigi bilinmektedir. (Mustafa, 2016: 91)

III. İşaretlerin İki Dildeki İşlevlerinin Analizi ve Değerlendirilmesi

Bu işaretlere Türkçede *noktalama işaretleri*, Arapçada ise علامات الترقيم “alâmâtü’t-terkîm” denir. (Hâşimî, 2013: 232) الترقيم kelimesi, رقم fiilinin tef’il babından mastarı olup metnin anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla kelimeler, söz öbekleri ve cümleler arasına konan işaretlerin çatı kavramı olarak kullanılır. Okuma esnasında fasıl, vasıl, ibtida, vurgu vb. yerleri yazıda gösteren sembollerdir. (Hâşimî, 2013: 17)

Türkçe ve Arapçada kullanılan noktalama işaretleri aynı olsa da bu iki dilin kendilerine has özellikleri işaretlerin kullanımında farklılıklara sebep olur. Zira Arapça ve Türkçe farklı dil ailelerine mensuptur. Dolayısıyla iki dil morfolojik ve söz dizimi açısından da farklılık gösterir. Arapça morfolojik açıdan bükümlü, Türkçe ise sondan eklemeli bir dildir. (Kızılkaya, 2017: 228) Söz dizim açısından ise Arapçada asıl unsurlar önde Türkçede ise sonda yer alır. (Ergin, 2009: 405) Bu hususiyetlerin noktalama işaretlerinin kullanımında ortaya çıkardığı farklılıklar, bazı işaretlerde daha fazladır. Farklılıkların fazla olduğu işaretlerin paragrafın yapısını düzenleyen işaretler olduğu ön görülmektedir. Bu sebeple noktalama işaretlerinin farklılıkları ele alınırken bu işaretlerin fonksiyonları temel alınarak bir tasnif yapılacak, farklılıklar bu tasnif üzerinden açıklanacaktır. Zira bu tasnif, farklılıkları tespit etmek ve açıklamak için oldukça elverişli görünmektedir. İşlevleri açısından noktalama işaretlerini aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Noktalama işaretlerinin bir kısmı küçük fonksiyon farklılıkları olmakla birlikte paragrafı oluşturan cümleleri ve cümleleri oluşturan unsurları düzenler. Bu bağlamda bazı noktalama işaretleri metinde durulacak yerleri gösterir. Bu duruş az, orta veya fazla olabilir. Bunlar aynı zamanda cümlenin ana unsurlarını veya öğelerini düzenlerler. Nokta, virgül, noktalı virgül, iki nokta işaretleri bu işlevleri görürler. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) Kısa çizgi ve tırnak işareti de paragrafı düzenleyen işaretlerden sayılabilir. Çünkü kısa çizgi Arapçada cümlenin öğeleri arasında kullanılır. Tırnak işareti ise cümlenin kuruluşuna katılan öğeleri gösterir. Türkçeyle Arapça arasındaki farklılıkların önemli bir kısmı bu işaretlerle ilgilidir. Zira bunlar paragrafı düzenleyen unsurlardır.

İşaretlerin bir kısmı ise yazarın duygularının metindeki göstergeleridir. Yazarın; heyecan, korku, şaşkınlık, beğeni, hayranlık, dua vb. hissiyatını metne yansıtırlar. Bunlar ünlem, soru işareti, üç nokta gibi işaretlerdir. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) Ayraçlar ise genelde cümlenin kuruluşuna katılmayan unsurları gösterdikleri için bu grupta ele alınacaktır. Çalışmada işaretlerin işlevleri ve farklı kullanımları bu tasnif üzerinden açıklanacaktır.

Her işaretle ilgili tespit edilen farklılıklar iki başlık altında ele alınacaktır. Birinci başlık, iki dilin yapısal özelliklerinden kaynaklı olarak kendine özgü niteliği olan farklılıkları içerir. Bu farklılıkların yabancı dil öğretiminin okuma ve yazma etkinliklerinde sorun oluşturmayacağı düşünülmektedir. İkinci başlık ise ana dili Türkçe olanlar için dil öğrenimlerinde bu iki alanda sorun oluşturabileceği değerlendirilen farklılıkları içerir. Dolayısıyla sorun oluşturabilecek farklılıkların tespiti ve sunumu

çalışmada bu perspektiften yapılmıştır. Ana dili Arapça olanların Türkçe öğreniminde karşılaşılabilecekleri sorunlar da vardır. Ancak bu çalışmada tespitler ve tasnifler, ana dili Arapça olanların karşılaşılabilecekleri sorunlar açısından oluşturulmamıştır. İkinci tür farklılıkların, noktalama işaretlerinin öğretiminde dikkate alınması ve öğretime yansıtılması durumunda okuma- yazma becerilerinin gelişimine katkı sunacağı ön görülmektedir.

IV.Paragrafın Yapısını Düzenleyen Noktalama İşaretleri

A.Virgül (,)

Yazıda en sık kullanılan noktalama işaretlerinden biridir. Aynı zamanda en fonksiyonel olanıdır. Zira kelimeler, söz öbekleri ve cümleler arasında kullanılabilir. Konuşmadaki kısa duruşlar yazıda virgülle gösterilir. Duruşlar, konuşmayı akıcı hale getirdiği gibi virgül de yazıyı daha anlaşılır hale getirir. (Hatib, 1994: 169) Türkçede virgül terimini ilk defa kimin kullandığı net olmamakla birlikte Muallim Naci, bu işaret için Şemseddin Sami'nin *Usûl-u Tenkît ve Tertîb* adlı eserinde فاصلة fasıla terimini, Mehmed Zihni'nin *Muntahab*'ında ise سكتة sekte terimini kullandığını belirtir. (Naci, 1981: 274) Arapçada küçük, ters vav (◌) biçiminde olan (Abdulgani, 2012: 112) virgüle, الفاصلة "fâsıla" denir. Virgül, cümle, kelime veya söz öbeklerini birbirinden ayırmakta kullanılır. (Neccâr, 2008: 34) Bu işaret için شولة "şevle" ve الفارزة "fâriza" (İbrahim 1992: 501; Hâşimî, 2008: 233) terimleri de kullanılmakla birlikte fasıla terimi daha yaygınlaşmıştır.

Ortak kullanımlar: 1- Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak kabul, ret, şaşkınlık, beğeni ifade eden hayır, evet, peki, tamam, gibi kelimelerden sonra kullanılır: *Peki, gideriz* (TDK, erişim: 25/09/2019); وصل المحاضر الذي انتظره الطلاب gibi. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) Arapçada yemin ifadelerinin akabinde gelen virgülün kullanımı da bu kullanıma benzer. Zira Arapçada yeminler kendinden sonraki cümleye anlam ve yapıca bağlıdır: *لأنجح في الامتحان* gibi. (Karâdî, 2012: 431) 2- Sıralı cümleler arasında kullanılır: *Umduk, bekledik, düşündük* (TDK, erişim: 25/09/2019) *رحم الله امرأ، قال خيرا فغنم، أو سكت فسلم.* gibi. (Alem, 2014: 112) 3- Art arda gelen zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra konur: *Ancak yemekte bir karara varıp, arkadaşına dikkatli dikkatli bakarak konuştu.* (TDK, erişim: 25/09/2019) Bu kullanım Arapçada hal cümlelerinden önce kullanılan virgüle denk gelir: *ينقل الأعلام، جاء الطالب،* gibi. (Karâdî, 2012: 430) 4- Dipnotlarda kullanılır: *Falih Rifka Atay, Tuna Kıyıları, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1938* (TDK, erişim: 25/09/2019).1999. *الدَّارُ الْبَيْضَاءُ، أَسْرَارُ التَّرْقِيمِ،* gibi. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) 5- Eş görevli sözcük öbekleri arasında kullanılır: *Küçükçük arabaya annemim bavullarını, babamın takımlarını, kardeşlerimin oyuncaklarını yerleştirmeye çalıştık* (Hengirmen, 2015: 511); *كل فرد في الأمة مجند لمعركة؛ والمصير: الفلاح في حقله، والعامل في مصنعه، والطالب في معهده، والموظف في ديوانه...* gibi. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) 6- Türkçede tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz: *Hem gider hem ağlar.* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da tekrar eden bağlaçlar ve birbirinin mülazımı olan edatlar vardır. İlgili eserlerde belirtilmese de bu edatlardan önce virgül kullanılmaz: *جاءك إما زيد وإما عمرو* gibi. (Zihni, 2014: 2: 305) 7- Türkçede vurgulu

biçimde belirtilen öğeden sonra kullanılır: *İşte orada, gözleri bana dikili, öylece duruyordu. İşte orada, tam orada, duruyordu.* (Hepçilingirler, 2018: 296) Arapçada da benzer şekilde vurgu gereği normal yeri değiştirilen ögenin başında ve sonunda kullanılır: *عِنْدَ السَّابِعَةِ صَبَاحًا، تُفَاحَتَيْنِ أَكَلْتُ،* gibi. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019)

Öğretimde sorun oluşturmayacağı değerlendirilen farklılıklar: 1- Türkçede uzun cümlelerde öznenen sonra kullanılır: *Yeni gelenler, iskemlelerin arkasına asılmış duran paltoları düşürerek, uzun müddet dolaştıktan sonra bir yer bulup oturuyorlar.* (Toparlı, ts.: 146) Türkçedeki öznenin karşılığı Arapçada fail (fiil cümlesinin öznesi) veya mübtedadır (isim cümlesinin öznesi). Failden sonra virgül kullanılmaz. Mübtedadan sonra ise uzun cümlelerde haberin öncesinde virgül değil kısa çizgi kullanılır. 2- Türkçede tırnak içinde olmayan aktarma cümlelerinden sonra virgül kullanılır: *Artık beni aramazsan çok sevinirim, dedi.* (Hepçilingirler, 2018: 296) Arapçada bu tür cümlelerde yüklem olan fiil başta geldiğinden aktarma cümlesinden önce virgül değil iki nokta kullanılır.....: *قال أحد الحكماء:...* gibi. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) 3- Türkçede özne olduklarında *bu, şu, o* zamirlerinden sonra karışıklığı önlemek için konur: *Bu, benim gibi yazarlar için hiç kolay olmaz.* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada bu zamirlerin karşılığı olan ismi işaretler ve zamirler anlam karışıklığına meydan vermediğinden bunlardan sonra virgül kullanılmaz. Nitekim örnek cümlelerin Arapça çevirisinde virgüle ihtiyaç olmadığı görülür: *هذه ليست سهلة على كاتب مثلي* 4- Türkçede bir unsurun kendisini izleyen kelimeyle öbek oluşturmadığını belirtmek ve karışıklığı önlemek için kullanılır: *Dumrul'un, bavulunu taşıması lazım.* (Banguoğlu, 1974: 131) Arapçanın kendine özgü cümle dizimi, irap, cinsiyet, sayı gibi diğer özellikleri bu tür cümlelerde karışıklığın önüne geçerek virgölün kullanılmasına ihtiyaç bırakmaz. Örnek cümlelerin Arapça çevirisinde bu durum görülebilir: *على دمرو ل أن يحمل حقيبتة*.

Öğretimde sorun oluşturabileceği değerlendirilen farklılıklar: 1- Türkçede peş peşe gelen eş görevli sözcükler ve söz öbeklerini ayırmak için konur: *Masalar, sandalyeler, dolaplar hepsi yerli yerinde duruyordu.* (Hengirmen, 2015: 510) Eş görevli sözcükler arasında Arapçada virgül genellikle konmaz. Bunlar arasında atıf vav'ı bulunur. Vav'a ilave olarak virgölün kullanılması çoğunlukla gereksiz görülür. Söz öbekleri arasında ise Türkçeden farklı olarak hem vav bağlacı hem de virgül kullanılır. *الطالب المجتهد في دروسه، والعامل المخلص في عمله، والجندي المتفاني في الذود عن وطنه، والأديب الصادق في أدبه...* gibi. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) Arapçanın aksine Türkçede metin içinde eş görevli yapıları bağlayan *ve, veya, yahut* gibi bağlaçlardan önce veya sonra virgül konmaz. (TDK, erişim: 25/09/2019) 2- Türkçede ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için bunların başına ve sonuna konur: *Şimdi, efendiler, müsaade buyurursanız, size bir sual sorayım.* (Toparlı, ts.: 146) Arapçada bu cümleler kısa çizgi veya parantez arasına konur: *عباد الله- بتقوى الله* gibi. (Hamûz, 1991: 56) 3- Türkçede herhangi bir duygu içermeyen hitap ifadelerinden sonra virgül konur: *Efendiler, bilirsiniz ki hayat demek, mücadele, müsademe demektir.* (Atatürk). Duygu içeren hitaplarda ise ünlem kullanılır: *Dur, yolcu! Bilmeden gelip bastığın / Bu toprak bir devrin battığı yerdir.* (TDK, erişim: 25/09/2019; Toparlı, ts.: 146- 150) Arapçada ise hitap ifadelerine karşılık gelen münadadan sonra genellikler virgül kullanılır: *يَا مُحَمَّدُ، إِنَّكَ رَبُّكَ* gibi. (Hatîb, 1994: 169) Başka bir ifadeyle Arapçada münadadan sonra virgül konurken Türkçede

ünlem veya virgülden herhangi biri konulabilir. **4-** Türkçede şart ekinden sonra virgül konmaz: *Gör gözlerinle de aklın yatarsa anlativer millete.* (Tarık Buğra) (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada ise uzun şart cümlelerinden sonra konur. *إِنَّ تَنْقَرُوا إِلَى اللَّهِ بِالْعَمَلِ* *يُكْتَبُ لَكُمْ التَّوْفِيقُ وَالْقَبُولُ* gibi. (Abdulgani, 2005: 111) **5-** Türkçede virgül ondalık sayıları ayırmak için kullanılır: *10,05* (Atasoy, 2018: 173) Arapçada bu sayılar için nokta kullanılır: *من 0.3 إلى 0.5 غرام* *وتغطي وجبات السمك الموصى بها هذه الحصة اليومية للشخص البالغ، أي:* gibi. (TRT Arabî, erişim: 25/09/2019) **6-** Türkçede anlamı pekiştirmek için tekrarlanan kelimeler arasına konur: *Akşam, yine akşam, yine akşam* (TDK, erişim: 25/09/2019; Hengirmen, 2015: 512) Arapçada bu tür pekiştirme tekitle yapılır. Tekidin önce ve sonrasına virgül konmaz: *اليلة اليلة اليلة* gibi. **7-** Arapçada bedelin başında ve sonunda virgül kullanılır: *إِنَّ هَذَا الْعَصْرَ، عَصْرُ الْأَلَةِ، سَهَلَتْ فِيهِ الْمَوَاصِلَاتُ* gibi. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) Türkçede bedel ve mübdel minh *yanaşma takımları* olarak adlandırılmış bunlar arasında virgül kullanılması gerektiği belirtilmiştir: *Tuğrul Bey, mühendis dün bize gelmişti.* (Banguoğlu, 1974: 131) Türkçede yanaşma takımı için tek virgül kullanılırken Arapçada iki virgül kullanılmasının sebebi bedelin, cümlenin farklı bir ögesi olarak algılanmasının önüne geçmek olabilir. Böylece bedel, iki virgül arasına alınarak daha belirgin hale getirilir. **8-** Arapçada örnek verilirken kullanılan *مِثْلٌ* ve *نَحْوٌ* kelimelerinden önce virgül konur: *مِثْلُ: قَامَ مُحَمَّدٌ* gibi. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) Türkçede ise bu konumda virgül yerinde nokta kullanılır. **9-** Arapçada hal cümlelerinden önce virgül kullanılır: *ذَهَبْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ، وَأَنَا سَعِيدٌ* gibi. (Abdulgani, 2005: 111) Bu cümlenin çevirisi olan *"Mutlu olarak mescide gittim"* cümlesinde görüldüğü üzere hal cümlesi, zarf-fiil ekiyle ana cümleye bağlandığından virgül kullanılmaz. Nitekim Türkçede *zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra virgül kullanılmaz* kuralı vardır. Ancak birden fazla zarf fiil eki alan sözcük olması durumunda birinci ek fiil almış kelimedenden sonra virgül kullanılır. (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada sıfat cümlelerinin öncesinde de hal cümlelerindeki gibi virgül kullanılır: *قَرَأْتُ مَوْضُوعَهُ لَمْ يَرْفُتِي* gibi. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) Sıfat cümleleri ise çeviride ana cümleye sıfat-fiil ekiyle bağlandığından virgül kullanılmaz. Arapçada sıfat ve hal cümleleri müstakil cümle yapısında olduklarından ana cümleyle ilişkisini göstermek için virgül kullanılır. Türkçede ise bu cümleler eklerle ana cümleye bağlandığından virgüle gerek kalmaz. **10-** Arapça ile Türkçede virgölün kullanımına dair önemli farklılıklardan biri de virgölün cümleler arasındaki kullanımınıdır. Virgül, Türkçede sıralı cümleler dışında cümleleri birbirine bağlamaz. Bu yüzden Türkçede paragraf içindeki cümleleri ayırmada daha çok nokta kullanılırken Arapçada daha çok virgül kullanılır. Dolayısıyla Arapçada cümleler arasında nokta ve noktalı virgül yerine virgölün tercih edildiği görülür. Arapçada cümleler arasında çoğu zaman virgül tercih edilmesinin sebebi şu gerekçelere dayandırılabilir: Birincisi: Paragrafta ifade edilen fikirle ilgili destekleyici, açıklayıcı, sebep belirten ve güçlü anlam ilişkisine sahip cümleler arasında noktalı virgül kullanılması gerekirken pratikte noktalı virgül yerine virgöl tercih edildiği görülür. Bu, esasında noktalı virgölün kullanımıyla ilgili bir sorundur. Virgölün tercih edilmesi, ana dili Türkçe olan okuyucu zihninde virgülden sonraki cümlenin, önceki cümlenin bir unsuru olduğuna dair yanlış bir anlamaya sebep olabilir. İkincisi: Aralarında anlam ilişkisi zayıf olan cümleler arasında noktalı virgül yerine virgölün kullanılabileceğinin

belirtilmesidir. (Hamûz, 1991: 38) Özetle Arapçada cümle sonlarında nokta yerine virgül sıkça kullanılmaktadır. **11-** Arapçada normalde virgül vav ile birlikte kullanılır. Ancak bir kavrama veya alana ait unsurlar sıralanırken kelimeler arasında vav olmadan virgülün kullanıldığı da görülür. Bu kullanım daha çok eş görevdeki müfretler arasında olur: الدرجة الأكاديمية في الجامعة هي: محاضر مساعد، محاضر، أستاذ مساعد، أستاذ مشارك، أستاذ سافر أجي، إبتعدت gibi. (Karâdî, 2012: 428-445, 429) Diğer taraftan Arapçada yerleşik kurallara aykırı olarak cümleler arasında atif harfi yerine sadece virgülün kullanıldığı örnekler de vardır. Ancak bu örneklerin modern edebi metinlere özgü kullanımlar olduğu söylenebilir: سافر أجي، إبتعدت سافر أجي، إبتعدت gibi. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) Virgülün müfretler ve cümleler arasında vav olmadan kullanıldığı bu iki durum virgülün Türkçedeki kullanımıyla örtüşmekle birlikte yaygın bir uygulama değildir. Virgülün vav ile birlikte kullanılması genel kuraldır.

B.Noktalı Virgül (;)

Noktalı virgül nokta ve virgülden oluşur. Bu işarettaki nokta, önceki cümlenin yapıca ve anlamca tamamlandığını; virgül ise sonraki cümlenin öncesiyle sebep-sonuç, açıklama, karşıtlık, mantık vb. yönünden anlam ilişkisinin devam ettiğini gösterir. (Atasoy, 2018: 173, 187) Bu işaretin nokta ve virgülden oluşması, cümleleri toplama ve bağlama özelliğini yansıtır. (Hepçilingirler, 2018: 298) Bu işaretin sembolü Türkçede (;), Arapçada ise (؛) şeklindedir. Arapçada noktalı virgüle, الفاصلة المنقوطة veya الشوالة المنقوطة denir. (Zeki, 2013: 17; Hatîb, 1994: 170. Noktalı virgül, virgülden daha fazla bir duruşu الوقف الكافي sembolize eder. (Abdulgani, 2005: 113; Zeki, 2013: 17)

Ortak Kullanımlar: 1- Virgüllerle bağlanmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur: *Erkek çocuklara Doğan, Tuğrul; kız çocuklara ise İnci, Çiçek adları verilir* (TDK, erişim: 25/09/2019)؛ اليابان، طوكيو، ملايين: عشرة ملايين؛ هناك أربعمائة من في العالم يزيد عدد سكانها على طوكيو، اليابان؛ (Sînî, 2010: 591) **2-** Sebep-sonuç bildiren cümlelerin arasına konur: *Seviniyorduk; çünkü en büyüğümüzün yanına gidiyorduk* (Toparlı v. dğr, *Türk Dili*, 147) *Seviniyorduk; çünkü en büyüğümüzün yanına gidiyorduk* (Toparlı v. dğr, *Türk Dili*, 147) *Seviniyorduk; çünkü en büyüğümüzün yanına gidiyorduk* (Toparlı v. dğr, *Türk Dili*, 147) *Seviniyorduk; çünkü en büyüğümüzün yanına gidiyorduk* (Toparlı v. dğr, *Türk Dili*, 147) gibi. (Hamûz, 1991: 39-40) **3-** Türkçede öğeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur: *Sevinçten, heyecandan içim içime sığmıyor; bağırarak, kahkahalar atarak, ağlamak istiyorum.* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da buna benzer kullanım vardır. Arapçada noktalama işareti içeren uzun cümleler arasında kullanılır: «يَا عَجَبًا كُلُّ الْعَجَبِ لِلشَّائِكِ فِي قَدْرَةِ اللَّهِ، وَهُوَ يَرَى خَلْقَ اللَّهِ؛ يَا عَجَبًا كُلُّ الْعَجَبِ لِلْمَكْدَبِ بِنَشْرِ الْمَوْتَى، وَهُوَ يَمُوتُ كُلَّ لَيْلَةٍ وَحَالَمَا وَصَلَ الرَّجُلُ، بَدَأَ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ قَاعِدَةٌ دِينِيَّةٌ وَأَخْلَاقِيَّةٌ؛ أَمَّا امْرَأَتُهُ فَكَانَتْ حَزِينَةً فِي مَارَسَتِهَا بَغَيْرِ حُدُودٍ وَلَا ضَوَائِبِ» (Hamûz, 1991: 38) **4-** Türkçede fakat, ama, ancak gibi bağlaçlarla bağlanan cümleler arasında kullanılır: *Ben sana karşı hep dürüst davrandım; ama sen bana karşı dürüst davranmıyorsun.* (Hengirmen, 2015: 513) Arapçada benzer şekilde aralarında zıtlık anlamı olan bağlaçların bulunduğu cümleler arasında kullanılır: *حَالَمَا وَصَلَ الرَّجُلُ، بَدَأَ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ قَاعِدَةٌ دِينِيَّةٌ وَأَخْلَاقِيَّةٌ؛ أَمَّا امْرَأَتُهُ فَكَانَتْ حَزِينَةً فِي مَارَسَتِهَا بَغَيْرِ حُدُودٍ وَلَا ضَوَائِبِ»* (Ebu'l-Hasen, 2014: 119) Bu zıtlık idrap ve istidrak edatlarıyla da ifade edilmiş olabilir: *حَالَمَا وَصَلَ الرَّجُلُ، بَدَأَ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ قَاعِدَةٌ دِينِيَّةٌ وَأَخْلَاقِيَّةٌ؛ أَمَّا امْرَأَتُهُ فَكَانَتْ حَزِينَةً فِي مَارَسَتِهَا بَغَيْرِ حُدُودٍ وَلَا ضَوَائِبِ»* (Abdulaziz, 2005: 58) **5-** Aralarında sebep-sonuç ve zıtlık ilişkisi dışında birbirini pekiştiren, destekleyen, açıklayan, dolayısıyla güçlü bir anlam ilişkisi bulunan cümleler arasında kullanılır: *هَذَاكَ أَرْبَعُ مُسْتَوِيَّاتٍ فِي الْمَرْحَلَةِ: كُلُّ مُسْتَوِيٍّ يَنْقَسِمُ إِلَى فَصْلَيْنِ دِرَاسِيَّيْنِ* (Sînî, 2010: 596) Türkçede de bu işaret

benzer anlam ilişkileri olan cümleleri bağlar: *Hikaye yazarı kahramanlarını insan olarak anlatmakla yetinmemeli; şu iyidir, şu kötüdür demekten kaçınmalı.* (Atasoy, 2018: 182)

Öğretimde sorun oluşturmayacağı değerlendirilen farklılık: Türkçede ikiden fazla eş değer öge arasında virgül bulunan cümlelerde öznenen sonra noktalı virgül konabilir: *Yeni usul şiirimiz; zevksiz, köksüz, acemice görünüyordu.* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçanın cümle dizilimi ve irap yapısı bu türden bir cümlede noktalı virgüle ihtiyaç bırakmaz. Zira bu cümlenin Arapça tercümesine bakıldığında mübtedadan sonra noktalı virgüle ihtiyaç olmadığı görülür: *شعرنا الحديث يبدو أنه لا ذوق فيه، ولا يمت للشعر بصلة ولا جذور له، ولا يمت للشعر بصلة* Dolayısıyla Arapçada noktalı virgül, cümle içinde sadece gruplandırma yapmak amacıyla kullanılır.

Öğretimde sorun oluşturabileceği değerlendirilen farklılık: Noktalı virgülün yukarıdaki farklılık dışındaki kullanımları cümleler arasındadır. Türkçeye nispetle Arapçada cümle içinde daha az kullanılan noktalı virgül, Türkçede olduğu gibi daha çok sebep-sonuç ve zıtlık ilişkisi içinde olan, birbirini destekleyen ve açıklayan cümleleri bağlar. Ayrıca anlam ilişkisi zayıf olsa da uzayan cümleleri düzenlemek için de kullanılır. Bunların dışındaki cümleler arasında ise genellikle virgül kullanılır. Dolayısıyla Arapçada paragrafı çoğunlukla virgül ve noktalı virgül düzenler denilebilir. Nokta ise paragraf içinde nadiren görülür. Türkçede paragrafın içeri virgül, noktalı virgül ve noktanın birlikte düzenlediği, virgülün cümleleri Arapçaya nispetle daha az bağladığı görülür.

C.İki Nokta (:)

Genellikle açıklama gereken durumlarda kullanılan bu işaretin Arapçadaki ismi *نقطتان* “iki nokta”dır. Türkçede bu işaret için kullanılan “iki nokta üst üste” terimine denk biçimde Arapçada buna *النقطتان المتوازيتان* ve *النقطتان المتعامدتان* de denir. Ayrıca kendinden sonraki cümlenin açıklama bildirdiğini sembolize eden bir işaret olduğu için buna *الشارحة* veya *علامة التوضيح والحكاية* diyenler de vardır. (Osman, 2013: 66; Sîni, 2010: 596; Hamûz, 1991: 43; İbrahim, 1975: 99) Virgülden daha uzun, ancak noktadan daha kısa bir duruşu gösterir. Bu duruşa, *الوقف المتوسط* “orta duruş” denilir ve noktalı virgüldenki duruşa denktir. (Hâşimî, 2008: 237) İki noktanın kullanımı Türkçe ve Arapçada büyük ölçüde aynıdır.

Ortak Kullanımlar: 1- Türkçede kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlenin sonuna konur: *Bu kararın istinat ettiği en kuvvetli muhakeme ve mantık şu idi: Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır.* (Atatürk) (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada ise açıklama (tefsiriyye) cümlelerinden önce veya tefsiriyye edatları olan *أي* ve *أن*’den sonra kullanılır: *أسرو الندامة: أي أخفوها* gibi. (Hamûz, 1991: 46; Karâdî, 2012: 434) 2- Türleri açıklanacak olan bir kelime veya cümleden sonra konur: *Türkçede işaretlerin sayısı on yedidir: Nokta, virgül...* (Karaağaç, 2016: 69); *الكلمة ثلاثة اقسام: إسم، وفعل، وحرف* gibi. (Osman, 2013: 66) 3- Türkçede konuşanı belirten sözlerden sonra konur: *Bilge Kağan: Türklerim, işitin!* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da bu gerekçeyle kullanılan *قال* maddesinden sonra konur. Dolayısıyla bu fiil ve türevlerinden sonra iktibas varsa yapılan alıntıdan önce noktalı virgül kullanılır: *من أين لك هذا؟ فأجاب: من أبي* (Minber Hür, erişim: 27/09/2019)

4- Sözlüklerde kelimenin anlamı açıklanırken kullanılır: *Ad: Tümel ya da tekil varlıkları dilde temsil eden birimler.* (TDK, erişim: 25/09/2019); *تعطش: نظماً* gibi. (Hamûz, 1991: 46) 5- Kaynakça ve dipnotlarda kitabın cildi ile sayfası arasına konur: *Saffâr, Telhîşü 'l-edille, 2: 143* (Cumhuriyet Üniversitesi, 2018: 30)144 :3 *لسان العرب* gibi. (Hâşimî, 2008: 238) 5- Türkçede kendinden sonra maddelerin sıralanacağı ifadeden sonra kullanılır: *Geziye gidecekler: 1. İsa 2. Süleyman...* (Karaağaç, 2016: 214) Arapçada da benzer kullanım vardır: *...العنوان ثانياً- الدوافع* gibi. (Sînî, 2010: 596)

Öğretimde sorun oluşturmayacağı değerlendirilen farklılık: Arapçada irabı yapılan ögeden sonra kullanılır: *الدين يسر، الدين: مبتدأ مرفوع بالضممة* gibi. (Abdulgani, 2005: 115) Türkçede iraba karşılık gelen işlem cümleyi öğelerine ayırmadır. Bu işlemde Türkçede ögenin altı çizilerek ismi yazılır.

Öğretimde sorun oluşturabileceği değerlendirilen farklılıklar: 1- Türkçede kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlenin sonuna konur: *Millî Edebiyat akımının temsilcilerinden bir kısmını sıralayalım: Ömer Seyfettin, Halide Edip Adivar, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip Yöntem.* (TDK, erişim: 25/09/2019) Bu kullanımda iki nokta; “örneğin, mesela” gibi kelimelerin yerine bir kısaltma gibi kullanılır. Arapçada ise örnek göstermede *مثل*, *نحو* kelimeleri kullanılır. İki nokta bu kelimelerin yerine geçebilecek şekilde kullanılmaz. İki nokta bu kelimelerden sonra kullanılır: *بينى الفعل الماضى على الضم إذا اتصلت به الواو مثل: كتبوا* gibi. (Karâdî, 2012: 434) 2- Arapçada tarifi yapılacak olan terimden sonra kullanılır: *الصلاة لغة: الدعاء* gibi. (Osman, 2013: 66) Türkçede teorik olarak belirtilmese de uygulamada virgül kullanılır: *Dil ailesi, aynı kökten gelen akraba dil topluluğuna verilen addır gibi.* (Karaağaç, 2016: 69) 3- Türkçede matematikte bölme işareti olarak kullanılır: $56:8=7$ (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada ise bölme işareti olarak daha çok $\div$ işareti kullanılır: $٤ \div ٢٠$ gibi. (Sînî, 2010: 603)

D.Nokta (.)

Nokta *النقطة* Arapça asıllı bir kelime olup Türkçede de aynı isimle kullanılır. Virgül ve noktalı virgül duraklamayı temsil ederken nokta duruşu gösterir. Bu özelliği sebebiyle *الوقفة* olarak da adlandırılır. (Hamûz, 1991: 41) Cümlenin anlam ve yapıca tamamlandığını belirtir. Ancak anlamı tamamlanan soru ve ünlem cümlelerinin sonunda nokta değil soru ve ünlem işareti kullanılır. Nokta, cümlenin sınırlarını çizdiğinden okuyucunun zihninde, anlamın yapılandırılmasına yardımcı olur. (Onan, 2006: 161) Cümle, bir fikri oluşturan unsurların anlamlı ve müstakil en küçük birimidir. Her cümle bir yargı bildirir ve yargının tamamlandığını gösteren işaret ise noktadır.

Ortak Kullanımlar: 1- Türkçe ve Arapçada nokta; internet adreslerinde bölümlerin arasına konur: <http://tdk.gov.tr>. 2- Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur: 1., 2.; A., B.; ب., ا., 3- Kısaltmalardan sonra konur: *Dr. (doktor); ص.ب. (صندوق بريد)*.

Öğretimde sorun oluşturmayacağı değerlendirilen farklılıklar: 1- Saat ile dakika arasında Türkçede daha çok nokta kullanılır. *Tren 09.15'te kalktı.* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapça da ise daha çok iki nokta kullanılır: *الساعة الان ٩:٤٥* gibi. (Minber

Hür, erişim: 27/09/2019) 2- Türkçede matematikte çarpma işareti olarak nokta da kullanılabilir: $4.5=20$, $12.6=72$ (TDK, erişim: 25/09/2019) Ancak Arapçada nokta çarpma işareti olarak kullanılmaz.

Öğretimde sorun oluşturabileceği değerlendirilen farklılıklar: 1- Arapçada nokta, anlamı ve bütün unsurları tamamlanmış olan cümleden sonra konur: *طلع الصباح.* (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) Bu örnekteki cümleler arasında nokta kullanılması her iki cümlenin farklı konulardan bahsetmesi sebebiyledir. Zira Arapçada nokta konulacak yerlerin belirlenmesinde *anlamı ve bütün unsurları tamamlanmış* kaydı düşülür. Türkçede ise böyle bir kayıt yoktur. Türkçedeki kural *cümle sonuna nokta konur* şeklindedir: *Satıcı iskemlesine oturdu. Hasan da merakla karşısına geçti.* gibi (Hengirmen, 2015: 508) Bu yüzden Arapçada nokta kullanılması gereken yerlerden birisinin de paragraf sonu olduğu belirtilir: *المعلقات: قصائد مختارة من أجود الشعر الجاهلي، وتسمى* (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) Zira paragrafta anlam bütünlüğü vardır. Anlam bütünlüğünü sağlayan, dolayısıyla anlamı başka bir cümleye de bağlı olan cümleler arasında virgül veya noktalı virgül tercih edilir. Türkçede ise cümleler anlamca birbiriyle ilişkili olsalar da yapıcı tamamlanmış cümlenin sonuna genellikle nokta konur. Nitekim Türkçe bir paragrafta daha çok nokta, Arapça bir paragrafta ise daha çok virgül görülür. 2- Türkçede sayılardan sonra sıra bildirmek için nokta konur: *3. (üçüncü).* (TDK, erişim: 25/09/2019) Ancak Arapçada noktanın böyle bir işlevi yoktur. Arapçada sıra bildirmek için sıra sayıları belirten kelimeler kullanılır: *الثاني، الأول،* gibi. 3- Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıların arasında Türkçede nokta konur: *29.5.1453.* (TDK, erişim: 25/09/2019; Atasoy, 2018: 112) Ancak Arapçada tarihler arasına nokta kullanılmaz. Bunun yerine kısa veya eğik çizginin kullanıldığı görülür: *٢٠٠٩/٦/١٠، ٢٠٠٩-١٠-٦* gibi. (Hâşimî, 2008: 244) 4- Türkçede dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılarak her üç grup rakam arasına nokta konur: *1.000, 326.197, 49.750.812* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada ise bu durumda virgül konur.

E.Kısa Çizgi (-)

Kısa çizgi *tire* olarak da isimlendirilir. Kelimeleri birleştirmek veya bölmek için kullanılır. Arapçada bu işaret daha çok *الشرطة* diye isimlendirilir. Ayrıca fonksiyonundan dolayı bu işarete, *علامة الاعتراض، علامة البدل،* (Hamûz, 1991: 52) ve *الوصلة* adı da verilir. (İbrahim, 1975: 101)

Ortak Kullanımlar: 1- Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için bunlara bitişik yazılır: *Küçük bir sürü -dört inekle birkaç koyun- köye giren geniş yolun ağzında durmuştu.* (Ömer Seyfettin) (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da bu kullanım vardır: *عباد الله- بتقوى الله.* (Hamûz, 1991: 56) Ancak Arapçada arasöz yoktur. Arapçada ara cümle ise, *itiraziyye* veya *mutariza* olarak adlandırılır. Mutariza cümlesi, içerisinde birçok virgül bulunan uzun bir cümle olduğunda bu işaret cümlenin fark edilmesini sağlayarak karışıklığı önler: *من حد هذا الدرج إلى السور الغربي -وهو الذي فيه الباب- الجديد المعروف الآن بباب القيسارية، وفيه باب الميضأة و سائر الأبواب الآتي ذكرها، إنشاء الله، عند أبواب الحرم*

ذراع الخليلي بمدينة حبرون- خمسة وثمانون ذراعا وثلث ذراع gibi. (Zeki, 2013: 22) Mutarıza cümlesinin çizgi arasına alınması bunu bedelden ayırır. Zira bedel iki virgül arasına alınır. **2-** Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır: 50-20=30; **3-** Sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır: -2 °C;

Öğretimde sorun oluşturmayacağı değerlendirilen farklılıklar: **1-** Türkçede satır sonuna sığmayan heceler alt satıra aktarılmasında konur: ...*beşik-ten mezara kadar ilim öğreniniz.* (Toparlı, ts.: 150) Arapçada bu kullanım yoktur. **2-** Türkçede, Arapça ve Farsça tamlamalardaki izafet harfi kısa çizgi işaretiyle ayrılır: *Cemiyet-i akvam.* Gibi (Toparlı, ts.: 150) Arapçada bu kullanım yoktur. **3-** Türkçede kökleri, gövde ve eklerini birbirinden ayırmak için kullanılır. *al-ıř* gibi ekleri, *a-raş-tır-ma* gibi heceleri ayırır. (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada ek olmadığından kısa çizginin bu şekilde bir kullanımı Arapçada yoktur. Ancak birleşik isim olan terkihi mezcideki kelimeleri ayırmak için kullanılır: *بك- بع- بعلك* gibi. (Karâdî, 2012: 440) **4-** Arapçada karşılıklı konuşmalarda konuşan kişilerin isimlerinin yerini alacak biçimde de kısa çizgi kullanılır: *قال الأب: السلام عليكم يا ولدي. / قال الابن: وعليكم السلام يا أبي العزيز. / هل صليت المغرب؟ / - نعم، صليتها.* (Abdulgani, 2005: 116) Türkçede ise bunun karşılığı olarak uzun çizgi (konuşma çizgisi) kullanılır. (TDK, erişim: 25/09/2019) Nitekim bu işaretin Türkçede uzun ve kısa çizgi olmak üzere iki şekli vardır. Türkçede karşılıklı konuşmalarda kullanılan şekli uzun çizgidir. **5-** Bir şeyin kısımlarını sıralarken rakam, sayı adı veya sıralama bildiren harflerden sonra kullanılır: *الفعل ثلاثة اقسام: الأول- فعل ماض، الثاني- فعل مضارع، الثالث- فعل أمر* gibi. (Karâdî, 2012: 438) Türkçede rakamlardan sonra kısa çizgi kullanılır. Ancak “birincisi, ikincisi, üçüncüsü” gibi sıra sayılarının okunuşunda nokta kullanılır.

Öğretimde sorun oluşturabileceği değerlendirilen farklılıklar: **1-** *Ve, ile, ila, -den, -e* anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır: *Beşiktaş-Fenerbahçe karşılaşması, Manas Destanı'nda soy-dil-din üçgeni, 09.30-10.30, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı.* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da kısa çizgi bu anlamda sayılar, saatler ve tarihler arasında kullanılır: 470-430 (Hatîb, 1994: 172) *كان أحمد من كبار الشعراء في القرن الماضي* (1932-1864) *شوقي* Ancak kelimeler arasında kullanılmaz. Zira kısa çizginin kelimeler arasında *Ve, ile, ila, -den, -e* anlamında kullanımı Türk dilinin bir özelliğidir. Arapçada bu anlamda sadece sayı adları arasında kullanılır. *اجتمع إن التاجر الصغير الذي يراعي الأمانة والصدق مع جميع من يعامله من* *يصبح بعد سنوات قليلة تاجرا كبيرا* gibi. (Abdulaziz, 2005: 63; Hatîb, 1994: 172) Bu cümlede *إن*'nin haberinden önce konmuştur. Örnekte olduğu gibi isim cümlesinin ilk rüknü; sıfat, izafet gibi “fazla” denilen unsurlarla ve matuflarla uzadığında cümlelerin daha rahat anlaşılması için ikinci rükundan önce konmuştur. Şiir, Kur'an-ı Kerim ve klasik metinlerde *itnab* gayesiyle uzatılan ilk rüknü ikinciden hemen önce hatırlatmak için kısa çizgi henüz o dönemde kullanılmadığından mübteda tekrar edilmiştir. *وإن امراً* " *إن* nin ismi ile haberi arasına birçok kelime girdiğinden *إن* ismiyle birlikte tekrar edilmiştir. (Hâşimî, 2008: 242) Yine *ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلذَّيْنِ* (Nahl 16/119) *اعملوا السوءَ بجهالةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ* ayet-i kerimesinde aynı sebeple *إن* ile birlikte mübteda tekrar edilmiştir. (Hamûz, 1991: 54)

Günümüzde yazı dilinde bu tekrarların yerini haberden önce gelen kısa çizgi almıştır. **3-** Masdar harfi olan ve iki meful yerini tutan أن'den önce kullanılır. ولكن ننتسب لمعاداة، ولکن لتعلم أنت ومعيتك ومن حضر من وفود الأمم- أنا في المنطق غير محجيين، وفي الناس غير مقصرين gibi. (Hamûz, 1991: 54) **4-** Kasemle cevabının arasına normalde virgül konurken kasem uzadığında kısa çizgi konur: إنکم لأهل الهضاب والقرض والبرض، والغمر والبرض، و أفشوا السلام، و صلوا الأرحام، و صلوا الناس نیام- تدخلوا الجنة بسلام» gibi. (Hamûz, 1991: 54) **5-** Şart cümlesi uzadığında cevaptan önce konur: «وإن رجل» gibi. (Hamûz, 1991: 54) **6-** Emrin cevabından önce konur: «أطعموا الطعام، و أفشوا السلام، و صلوا الأرحام، و صلوا الناس نیام- تدخلوا الجنة بسلام» gibi. (Hamûz, 1991: 55) Arapçada emir üslubu içerisinde şart anlamı barındırır. Türkçede bu kullanımdaki kısa çizgi ki bağlacıyla karşılanabilir ve işarete ihtiyaç kalmaz. Yukarıda sıralanan, Arapçada uzayan mübtedanın haberinden, şartın, kasemin ve emrin cevaplarından önce virgül kullananların olduğu da görülmektedir. Ancak bu durum tenkit edilmekte, noktalamaya işaretlerinde uygulama birliğinin olması önerilmektedir. (Hamûz, 1991: 55) Bu cümlelerde kısa çizginin kullanılması, daha açıklayıcı olur. Zira kısa çizgiden önce birçok virgölün bulunması durumunda kısa çizgi yerine virgölün kullanılması, karışıklığa sebep olabilir. **7-** Bir şeyin kısımlarını sıralarken rakam, sayı adı veya sıralama bildiren harflerden sonra kullanılır: الفعل ثلاثة اقسام: الأول- فعل ماض، الثاني- فعل في الحال، الثالث- فعل أمر gibi. (Karâdî, 2012: 438) Türkçede rakamlardan sonra kısa çizgi kullanılır. Ancak "birincisi, ikincisi, üçüncüsü" gibi sıra sayılarının okunuşunda nokta kullanılır. **8-** Tarihlerde gün, ay, yıl arasına konur: 25-12-1988. (Hâşimî, 2008: 244) Türkçede işaretin bu kullanımı yoktur.

F. Tırnak İşareti (" ")

Alıntı yapmak için kullanılan tırnak işareti Arapçada علامة التنصيص olarak adlandırılır. (Hamûz, 1991: 77) Bu işaret için; التضييب، (Zeki, 2013: 21) القوسان المزوجتان الصغيرتان، (Osman, 2013: 70) الشولتان المزوجتان، علامة الاقتباس isimleri kullanılmıştır. (Kabâve, 2008: 58)

Ortak Kullanımlar: 1- Değişiklik yapılmadan aktarılan sözler tırnak içine alınır: *Türk Dil Kurumu binasının yan cephesinde Atatürk'ün "Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir." sözü yazılıdır* (TDK, erişim: 25/09/2019) قال ابن المقفع: "من علامات اللئيم" من علامات اللئيم gibi. (Abdulaziz, 2005: 61) Ancak bazı yazarlar ayet, hadis ve hikmetli sözlerin tırnak işareti yerine parantezle verilmesini tercih ederler. (Hamûz, 1991: 77-78) Ayeti kerimeler için المزخرفة denilen özel bir parantez işareti kullanılır. (Osman, 2013: 69) **2-** Özel olarak vurgulanmak istenen sözler tırnak içine alınır: *Yeni bir "barış taarruzu" başladı* (TDK, erişim: 25/09/2019); إن "الذي" بمعنى... gibi. (Hamûz, 1991: 77) Bu kullanım Arapçada kelimenin karışmasını da engeller. **3-** Türkçede tırnak içinde verilen cümlelerin içinde yeniden tırnağa alınması gereken bir söz, tek tırnak içinde gösterilir: *Edebiyat öğretmeni "Şiirler içinde 'Han Duvarları' gibisi var mı?" dedi ve Faruk Nafiz'in bu güzel şiirini okumaya başladı.* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da bu kullanım vardır. (Sînî, 2010: 604) **4-** Arapça şiirde alıntıyı göstermek için kullanılır. إن كان لا يرضيك قبلي قبلة. "أولئك قبلة ترضاها" Tırnak içerisindeki bölüm Bakara Suresi 144. ayet-i kerimesinden

alınmıştır. (Hamûz, 1991: 78) Bu kullanım Türkçede de görülür. 5- Türkçede metin içinde eser ve yazı adları, bölüm başlıkları tırnak içine alınır: *Bugün öğrenciler "Kendi Gök Kubbemiz" adlı şiiri incelediler.* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da aynı kullanım vardır. يؤكد إبراهيم الفقي في كتابه "قوة التفكير" أن الإحساس والانتباه والإدراك من العمليات المعرفية. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019)

Öğretimde sorun oluşturabileceği değerlendirilen farklılıklar: 1- Türkçede tırnak işaretinin tek bir şekli vardır: (" ") Bu şekil Arapçada da kullanılmaktadır. Ancak Arapçada bu işaret yerine satıra oturan ayraç içindeki şu işaret (<< >>) de kullanılır. Bazı yazarlar tarafından bu işaretin Arapçaya daha uygun olduğu, (" ") ayraçtaki işaretin ise Latin harfleriyle yazılan dillere özgü olduğu belirtilir. (Osman, 2013: 73) 2- Türkçede yaygın biçimde cümle içerisinde özel olarak belirtilmek istenen ifadeler ve eser isimleri eğik yazıyla tırnak işareti kullanılmadan da yazılabilmektedir. Bu kullanım Arapçada kurallaştırılmış değildir. 3- Arapçada büyük harf olmadığı için yabancı özel isimler tırnak arasına alınabilir. Böylece özel isim olduğu gösterilmiş olur. و يرى "أوتود" و ... "شرام" gibi. (Sini, 2010: 604) Türkçede özel isimler büyük harfle başladığı için bu kullanıma ihtiyaç kalma.

G.Diğer Noktalama İşaretleri

1.Ünlem İşareti (!)

Ünlem işareti bir fikri veya düşüncüyü aktaran cümlelerden ziyade duyguları dile getiren cümlelerin sonunda kullanılır. Beğeni, sevinç, hayranlık gibi hoş giden durumların yanında, tiksinti, pişmanlık, kırgınlık gibi hoş gitmeyen durumları da ifade eden cümlelerden sonra yer alır. Bu gibi duygusal reaksiyonların yazıdaki sembolü olan ünlem işareti, nazım ve nesirde kullanılır. (Kabâve, 2008: 37) Bilimsel eserlerde ise nadir rastlanan bir işarettir. (Osman, 2013: 65) Ünlem işaretine Arapçada علامة الإنفعال، علامة التأييد، علامة التأثر، علامة التعجب، علامة التأثر، terimi, bütün duyguları kapsayan bir anlama sahip olduğundan işaret için daha uygun görünmektedir. (Abdulaziz, 2005: 52)

Ortak Kullanımlar: 1- Türkçede sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur: *Aşk olsun! Vah vah! Ne mutlu Türk'üm diyene! (Atatürk)* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada bu tür ifadeler taaccub üslubu olarak adlandırılır. Taaccub kalıpları semaî ve kıyasî olarak iki kısma ayrılır. Kurallı taaccub kalıbına, ما أجمل المنظر! örneği, kuralsızlara ise حسبك يزيد رجلاً! örnekleri verilebilir. (Hamûz, 1991: 84) Taaccuba yakın bir ifade biçimi de medih ve zem üslubudur. Arapçada bu üsluptan sonra da ünlem işareti kullanılır: نعم الوفي!، حبذا! gibi. (Osman, 2013: 65) 2- Arapçada ünlem, temenni cümlelerinin sonuna konur: ليت الشباب يعود يوماً! gibi. (Abdulgani, 2005: 111) Türkçede ünlem işaretinin hayıflanma için kullanımı buna denk sayılabilir. (Atasoy, 2018: 304) 3- Arapçada dua ve beddua bildiren ifadelerin sonunda kullanılır: تبا لك أيها الخائن!، تبا لك أيها الخائن! gibi. (Abdulgani, 2005: 114) Türkçede de dua ve beddua ifadelerinden sonra kullanılır: *Kadir Tanrı seni namerde muhtaç eylesin!* (Atasoy, 2018: 307) 4- Arapçada tahzîr ve iğra üsluplarından sonra ünlem işareti kullanılır: إيّاك المراوغة!، إيّاك المراوغة! gibi. (Osman,

2013: 65) Tahzir ve iğra üslupları Türkçede duygu ifadesi içeren emir ve yasaklama ifadelerine denk düşer. Türkçede bu tür ifadelerden sonra ünlem konur: *Dur!*, *Sakin bir söz söyleme!* (Atasoy, 2018: 309) **5-** Arapçada yardım ifadesi olan istiğâse üslubundan sonra konur: يا للناس للغريق! gibi. (Karâdî, 2012: 436) Bu üslup Türkçede de vardır: *Medet!* (Atasoy, 2018: 306) **6-** Türkçede acıma ve acıyı dile getirme bildiren ifadelerden sonra kullanılır: *Vah yavrum!* (Atasoy, 2018: 302) Arapçada bunun karşılığı nüdbe üslubudur. Bu üsluptan sonra ünlem işareti kullanılır: وا أسفا على حكام العرب! gibi. (Abdulgani, 2005: 114)

Öğretimde sorun oluşturabileceği değerlendirilen farklılıklar: 1- Ünlem işareti Arapçada efâl-i recânın kullanıldığı cümlelerin sonuna konur. ﴿وَعَسَىٰ أَنْ تَجِبُوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ﴾ “Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz.” (Bakara 2/216) (Hamûz, 1991: 86) Ayeti kerimenin mealinde görüldüğü gibi umut anlamı taşıyan bu tür ifadelerden sonra Türkçede ünlem işareti kullanılmamaktadır. **2-** Türkçede seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur: *Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz’dir, ileri!* (Atatürk) (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada ise normal nida cümlelerinde kullanılmaz. Sadece duygu içeren nida cümlelerinde kullanılır: يا بشرى! gibi. (Osman, 2013: 63) **3-** Emir ve yasaklama cümlelerinde Türkçede ünlem işareti kullanılırken (Atasoy, 2018: 309) Arapçada kullanılmaz.

2.Üç Nokta (...)

Metinde çeşitli sebeplerle zikredilmeyen bölümleri gösteren işarettir. Okuyucuya sözün devam ettiği mesajını verir. Arapçada üç noktaya, نقط الاختصار, النقاط الثلاث المتتالية, ve نقط الاضمار isimlerinin yanısıra yaygın olarak الحذف “hazf” denilmektedir. (Sîni, 2010: 595; Hamûz, 1991: 78; Osman, 2013: 77)

Ortak Kullanımlar: 1- Tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur: *Ne çare ki çirkinliği hemencecik ve herkes tarafından görülüyordu da bu yanı...* (Tarık Buğra) (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da benzer kullanım vardır. **2-** Kaba sayıldığı için açık yazılmayan kelime ve ifadelerin yerine konur: *Kılavuzu karga olanın burnu b...tan çıkmaz* (TDK, erişim: 25/09/2019) وأنت وقابله الآخر بأشد منه فقال: وأنت لقد تفوه هذا بقوله: انت حيوان و... وقابله الآخر بأشد منه فقال: وأنت لقد تفوه هذا بقوله: انت حيوان و... خبيث النفس... gibi. (Osman, 2013: 77; Hâşimî, 2008: 247) **3-** Alıntılarda cümlelerin başından, ortasından ve sonundan çıkarılan kelime veya bölümlerin yerine konur: ... *derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı...* (Tarık Buğra) (TDK, erişim: 25/09/2019) وهو قول أصحاب الديانات الأخرى، مثل: اليهود والنصارى... وهو قول يخالف الكتاب والسنة gibi. (Sîni, 2010: 595; Hâşimî, 2008: 247) **4-** Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur: *Binaenaleyh, biz her vasıttan, yalnız ve ancak, bir noktainazardan istifade ederiz. O noktainazar şudur: Türk milletini, medeni cihanda layık olduğu mevkiye isat etmek ve Türk cumhuriyetini sarsılmaz temelleri üzerinde, her gün, daha ziyade takviye etmek...* (Atatürk) (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da benzer şekilde okuyucuya yorum fırsatı vermek için kullanılır: ليس كل الأمور مثل الحساب، واحد زائد واحد يساوي اثنين، مائة... وهو قول يخالف الكتاب والسنة... زائد مائة... gibi. (Hâşimî, 2008: 247; Abdulaziz, 2005: 60) **5-** Karşılıklı konuşmalarda, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır: —*Yabancı yok!*, —*Kimsin?*, —*Ali...*, —*Hangi Ali?*

(TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da tiyatro eseri ve hikayelerde karşılıklı konuşma bölümlerinde aynı kullanım görülür: -كانت أمها سينة السمعة! - ولكن بنتها...؟, gibi. (Abdulaziz, 2005: 60)

Öğretimde sorun oluşturabileceği değerlendirilen farklılıklar: 1- Arapçada bilinmeyen doğum veya ölüm tarihlerini göstermek için kullanılır. -... الكسائي على بن حمزة 189 gibi. (Hâşimî, 2008: 247) Türkçede ise bu durumda daha çok soru işareti kullanılır: (Doğum yeri: ?) (TDK, erişim: 25/09/2019) 2- Türkçede yazma eserlerin silinmiş ve okunamayan yerini göstermek için üç nokta konur. Silik olmakla birlikte okunabilen ifadeler köşeli parantez içinde gösterilir: *Kapgan kağan [yeti] otuz ...mta ...erti*. (Atasoy, 2018: 238) Bu kullanım Arapçada da vardır. (Hamûz, 1991: 70) Ancak Türkçede Arapçadan farklı olarak üç nokta köşeli parantez içine de yazılabilmektedir: *Begler geliir kazani selamlar geder idi [...]*. (Atasoy, 2018: 238) 3- Arapçada vb. anlamına gelen الخ den önce veya sonra kullanılır: الخ من رواية الأحاديث: البخاري، ومسلم، والترمذي، وأبو داود... الخ gibi. (Hâşimî, 2008: 247; Abdulgani, 2005: 116) Türkçede bu ifadenin karşılığı vb., v. dğr. olup bunlardan önce veya sonra üç nokta kullanılmaz. 4- Türkçede üç nokta yerine iki veya daha çok nokta kullanılmaz kuralı kesindir. Arapçada ise dört veya beş nokta kullanılabilir. (Hamûz, 1991: 78)

3.Soru İşareti (?)

Soru cümlelerinin sonunda kullanılan bu işaret Arapçada, علامة الاستفهام diye adlandırılır. (Hatîb, 1994: 172) Arapça sağdan sola doğru yazıldığından soru işaretinin yönü (؟) ayrıç içindeki biçimde sağa bakar.

Ortak Kullanımlar: 1- Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur: *Ne zaman tükenecek bu yollar, arabacı?* (Faruk Nafiz Çamlıbel) (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da soru edatı içeren cümlelerin sonunda kullanılır. من ربك؟ gibi. (Sînî, 2010: 592; Hamûz, 1991: 82) 2- Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur: *Gümrükteki memur başını kaldırdı: —Adınız?* (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da soru edatı bulunmayan ancak soru anlamı taşıyan cümlelerin sonuna konuşmadaki tonlamanın karşılığı olarak kullanılır: ﴿قَلَمًا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا أَقَالَ﴾ (Enam 6/76) ayet-i kerimesinde هذا ربي aslında أهذا ربي? takdirindedir. (Hamûz, 1991: 82) Bu tür kullanım, genellikle karşılıklı konuşmalarda yer alır. (Abdulaziz, 2005: 52) Bunun bir benzeri de tonlamayla soru anlamı verilen nida üslubudur. Nida cümlelerinde münadanın sonuna soru işareti konur. (Kabâve, 2008: 56) 3- Soru edatı içermekle birlikte soru anlamı kastedilmeyen cümlelerin sonuna soru edatı konmaz: لا أدري أسافر الأمير أم بقي في عصره gibi. Zira bu cümlelerde amaç soru sormak değildir. (Zeki, 2013: 19) Türkçede de soru edatı içeren yan cümleler soru anlamı içermediğinden bu cümlelerde soru edatı kullanılmaz: *Bu işin sonu nereye varır, bilmiyorum*. gibi (Toparlı, ts.: 149) Türkçede yer aldığı cümleye zarf anlamı katan -mi soru ekinin bulunduğu *Akşam oldu mu sürüler döner. Hava karardı mı eve gideriz* gibi cümleler de böyledir. (TDK, erişim: 25/09/2019) Diğer taraftan Arapçadaki hemze-i tesviye soru anlamı taşımadığı için bulunduğu cümlelerin sonunda soru işareti kullanılmaz. إن الذين كفروا سواء عليهم أأنذرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون (Bakara 2/6) (Hamûz, 1991: 84) 4- Arapçada ifade edilmek istenmeyen durumlar, bilinmeyen veya tespit edilememiş doğum ve ölüm tarihleri için

daha çok üç nokta kullanılmakla birlikte bazen soru işareti de kullanılabilir. (Hamûz, 1991: 83; Hâşimî, 2008: 247) Türkçede ise şüphe edilen, bilinmeyen ve kesin olmayan yer, tarih vb. durumlar için genellikle soru işareti kullanılır: *1496 (?) yılında doğan Fuzuli...* (TDK, erişim: 25/09/2019) 5- İstifhami inkarî, tevbih gibi soru dışında edebî bir incelik içeren cümlelerin sonuna soru edatı konur: *أتوانيا وقد جدَّ فُرناؤك؟* gibi. (Osman, 2013: 62) Bu örnekte olduğu gibi cümlede soruya ilave olarak tariz, tenkit, istihza gibi bir anlam olduğunda soru işareti ünlemlerle birlikte de kullanılabilir. Türkçede bu tür soru cümlelerine sözde soru cümlesi adı verilir. Bunların sonunda benzer şekilde sadece soru edatı veya ünlemlerle birlikte soru edatı kullanılır: *Of İsmail Bey of!.. İngilizce öğrenmek istiyor musunuz, istemiyor musunuz?!* (Atasoy, 2018: 248)

4.Yay Ayraç ( )

Yay ayraça parantez de denir. Asıl kullanım amacı okuyucuya bilmediği bir bilgiyi vermektir. (Atasoy, 2018: 376) Genellikle cümle içinde kullanılır. (İbrahim, 1975: 104) Arapçada bu işarete, cümle içinde ek bilgi verme fonksiyonu sebebiyle علامة الاعتراض, özet bilgi sunması sebebiyle علامة الحصر denilmiştir. Ayrıca bu işaret için القوسان الكبيرتان ve الهلالان isimleri de kullanılmakta olup القوسان ismi daha yaygındır. (Kabâve, 2008: 58; Hamûz, 1991: 69)

Ortak Kullanımlar: 1- Türkçede ara cümleler genellikle virgül veya kısa çizgi arasında kullanılmakla birlikte yay ayraç içinde de kullanılmaktadır: *Son kitabını öbür kitaplardan farklı olarak ağustosta (her kitabını eylül ayına denk getirir) çıkardı.* (Atasoy, 2018: 376) Arapçada ise daha çok kısa çizgi ile gösterilmekte aynı zamanda virgül ve parantez de kullanılmaktadır. "كن في الدنيا كأنك" (صل الله عليه و سلم) gibi. (Hamûz, 1991: 67) 2- Yazıdaki maddeleri gösteren sayı ve harflerden sonra kapama ayraç konur: I) 1) A) a) gibi. (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da bu kullanım vardır: القوسان لأغراض ثلاثة: 1) للجمل الاعتراضية... gibi. (Sîni, 2010: 601) Arapçada kapama ayraçına القوس المفرد "tek yay" denilir. (Osman, 2013: 68) 3- Arapçada bir konuya dair örnekleri gösterirken kullanılır: هن المميزات العامة للغات السامية (العربية والعبرية) مثلًا وجود الجملة الاسمية gibi. (Minber Hür, erişim: 27/09/2019) Bu kullanım Türkçede de vardır: *Onun sarayında gelenek ve göreneklerine göre yaşamasına, giyinip kuşanmasına, yiyip içmesine (domuz eti yerine koyun eti gibi) izin vermiş.* (Atasoy, 2018: 372) 4- Metin içerisinde gerek sadece yazar ve eser ismi gerekse bilimsel eserlerdeki ayrıntılı kaynak bilgisi yay ayraç içinde gösterilir: كان النابغة الذبياني في الطبقة الأولى من الشعراء الجاهلين (طبقة الشعراء) gibi (Hâşimî, 2008: 245) *Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin?* (Mehmet Akif Ersoy), *Bir isim kökü, gerektiğinde çeşitli eklerle fiil kökü durumuna getirilebilir (Zülfikar 1991: 45)* gibi. (TDK, erişim: 25/09/2019)

Öğretimde sorun oluşturmayacağı değerlendirilen farklılıklar: 1- Arapçada farklı okunabilen kelimelerin okunuşunu belirtmek için kullanılır: البر (بكر الباء) الإحسان (إلى الوالدين أو إسم جامع لعمل الخير) gibi okunan bir dil olduğu için bu kullanım Türkçede yoktur. Ancak bu kullanıma benzer şekilde yabancı kelimelerin okunuşu yay ayraç içinde verilir: *Washington (Vaşington)* gibi. (Atasoy,

2018: 375) 2- Türkçede alıntı yapılırken atlanan bölümlerin yerine konulan üç nokta, yay ayraç içine de alınabilir. (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada bu kullanım yoktur.

Öğretimde sorun oluşturabileceği değerlendirilen farklılıklar: 1- Arapçada yabancı isimlerin özel isim olduğu tırnak içinde belirtilebildiği gibi parantezle de belirtilebilir: (فكتور هوغو) و (لامارتين) gibi. (Sîni, 2010: 604; Hâşimî, 2008: 245) Türkçede özel isimlerin ilk harfinin büyük yazılması sebebiyle bu kullanıma gerek kalmaz. 2- Arapçada ayet ve hadisler yıldızlı parantez adı verilen işlemeli parantez içine alınır. Bu işarete, القوسان المزخرفة, القوسان العزيبان, القوسان المزهران, القوسان المستطيلان, القوسان المركبان isimleri verilir. Bu işaret bazen konu başlıkları için de tercih edilir. (Hamûz, 1991: 74; Osman, 2013: 70) Bu işaret Türkçede kullanılmaz.

5. Köşeli Ayraç ([ ])

Genellikle yay ayraç gibi açıklama ifadelerini göstermede kullanılır. Şekli Türkçe ve Arapçada aynıdır. Arapçada buna genellikle القوسان المعقوفان denir. (Abdulganî, 2005: 118) Ayrıca kaynaklarda bu işarete şeklinden dolayı القوسان المركبان, القوسان المستطيلان, القوسان المعقوفان ve العاضدتان isimleri; fonksiyonundan dolayı da الحاصرتان ve علامة الحصر isimleri verilmiştir. (Hamûz, 1991: 70)

Ortak Kullanımlar: 1- Edisyon kritiği yapılan veya alıntı yapılan eserde yazara ait olmayan ancak muhakkikin eklediği bölümleri göstermede kullanılır: "فأخبرني به الشيخ أو الإمام العالم أبو جعفر بن المبارك بن المبارك [بن] أحمد بن زريق الحداد" (Hamûz, 1991: 70; Osman, 2013: 71) Türkçede de benzer şekilde çeviri ve alıntılarda çalışmayı yapanın eklediği sözler için kullanılır: "Eldem, Osmanlıda en önemli fark[ın], mezar taşının şeklinde ortaya çık[tuğunu] söyledikten sonra..." (Hilmi Yavuz). (TDK, erişim: 25/09/2019) 2- Arapçada kelimelerin yabancı dildeki karşılıkları köşeli ayraç içinde verilir. [مصباح] ve [windows] شباك (Abdulganî, 2005: 118) Türkçede de kelimenin anlamı köşeli parantez içinde verilebilmektedir: *Bir gün Kamgan oğlu Han Bayındır yerinden durmuştu [kalkmıştı].* (Atasoy, 2018: 384)

6. Eğik Çizgi (/)

Arapçada eğik çizgiye الخط المائل veya الشرطة المائلة de denilmektedir. (Osman, 2013: 77; Sîni, 2010: 602) Bazı kullanımları Türkçedeki eğik çizgiyle örtüşür.

Ortak Kullanımlar: 1- Her iki dilde tarihlerde gün, ay ve yılı gösteren sayıların arasında kullanılır: 18/11/1969. (TDK, erişim: 25/09/2019) Ancak Türkçede bunun yerine nokta da kullanılmaktadır. Arapçada ise nokta hiç kullanılmazken eğik çizgi veya kısa çizgi kullanılır. (Hâşimî, 2008: 244) 2- Her iki dilde matematikte bölme işareti olarak kullanılır: 70/2=35 (TDK, erişim: 25/09/2019) ٤\١ gibi. (Sîni, 2010: 603)

Öğretimde sorun oluşturmayacağı değerlendirilen farklılık: Türkçede eklerin farklı şekillerini göstermek için kullanılır: -a /-e, -an /-en gibi. (Hâşimî, 2008: 244) Bu kullanım Arapçada yoktur.

Öğretimde sorun oluşturabileceği değerlendirilen farklılık: Türkçede yan yana yazılan dizelerin arasına konur: *Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak /*

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak / O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak / O benimdir, o benim milletimindir ancak. (Mehmet Akif Ersoy) (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada bu kullanım yoktur. Beytin iki şatırı arasında birkaç boşluk olur.

7.Kesme İşareti (')

Kesme işareti Türkçede sık kullanılan bir işarettir. Özellikle özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri, kişi adlarından sonra gelen saygı ve unvan sözlerine getirilen ekler, kısaltmalara getirilen ekler, sayılara getirilen ekler ve belirli bir tarih bildiren ay ve gün adlarına gelen ekler kesme işaretiyle ayrılır. (TDK, erişim: 25/09/2019) Bu kullanımlar Türkçenin kendine özgü yapısından kaynaklanır. Arapçada Türkçedeki ekin tam karşılığı olmadığından Arapçada bu işaret kullanılmaz.

8.Denden İşareti (“)

Türkçede alt alta gelen aynı sözlerin veya söz gruplarını tekrar yazmamak için kullanılır. (TDK, erişim: 25/09/2019) Arapçada da bu işaretin karşılığı olarak (‘‘) ayrıç içindeki işaret aynı işlevle kullanılır. Ayrıca Arapçada (=) işareti de aynı işlevi görecekt biçimde kullanılmaktadır. (Osman, 2013: 77; Karâdî, 2012: 443; Hamûz, 1991: 81)

V.Sonuç

Paragrafları cümlelere ve cümleleri unsurlarına ayıran noktalama işaretleri, metni düzenleyerek onun anlaşılmasını kolaylaştırır, yazıya ahenk ve estetik katarak anlamı aydınlatır ve metindeki anlam belirsizliklerini ortadan kaldırır. Cümlenin kuruluşunda yer almasa da anlamı belirleyen bir rol üstlenir. Diğer taraftan konuşma dilindeki ses tonu, vurgu ve tonlamaların, duruşların yazı dilindeki sembolleri olarak kullanılır. Bu işleviyle noktalama işaretleri, konuşma dili ile yazı dili arasındaki açığı bir ölçüde kapatarak yazı dilini konuşma diline yaklaştırır. Böylece yazı dili de konuşma dili gibi daha anlaşılır, akıcı ve canlı bir formata kavuşur.

Uzun bir tarihi geçmişe sahip olan noktalama işaretleri son iki asırda batıda bugünkü olgunluğuna erişmiş ve yazı dilinin ayrılmaz bir unsuru olmuştur. Bu işaretler, birbirine yakın bir tarihi serüveni yaşayarak, batıdan, eşzamanlı olarak Arapça ve Türkçeye girmiştir. Günümüzde her iki dilde de yerleşik olarak kullanılan bu işaretler, bu iki dilin ana dili öğretiminde ve yabancı bir dil olarak öğretiminde yerini almıştır. Ancak bu iki dilin morfolojik ve sözdizimi açısından birbirinden farklı ve birbirine uzak oluşları, küçük farklılıklarına rağmen aynı sembollerle kullanılan bu işaretlerin işlevlerinde bazı farklılıkların doğmasına neden olmuştur. Bu farklılıklar, ana dili Türkçe olanların Arapça öğrenim süreçlerinde sorun oluşturur. Çünkü işaretlerin iki dildeki farklı işlevlerine vakıf olmadan onların kendi dilindeki işlevleri üzerinden metni okumaya çalışmak zorlukları beraberinde getirir. Bu sebeple işaretlerin iki dildeki farklı işlevlerinin tespiti oldukça önemlidir. Çalışmada bu yapılmaya çalışılmış ve Arapça öğretimine katkı sunmak amaçlanmıştır. Tespiti yapılan farklılıkları özü itibarıyla iki kategoriye ayırmak mümkündür. Birincisi teorik kalan, sadece iki dilin yapısal farklılığından dolayı kendine

özgü bir niteliği olan ve öğretime katılması gerekli olmayan farklılıklardır. İkincisi ise öğretime katılmadığında sorun oluşturabilecek farklılıklardır.

Çalışmada farklılıkların daha çok paragrafı düzenleyen virgül, nokta, noktalı virgül, iki nokta gibi noktalama işaretlerinde olduğu görülmüştür. Çünkü noktalama işaretleri morfolojik yapıdan daha fazla söz dizimi ile ilgilidir. Farklılıkların fazla olduğu bu işaretler de söz dizimini organize eden sembollerdir. Arapçanın sözdizimi açısından Türkçeden farklı oluşu, farklılıkların bu işaretlerde yoğunlaşmasına sebep olmuştur.

Arapça sözdiziminde belirleyici bir kavram olan irap olgusu farklılıkları besleyen bir unsur olarak görülebilir. Zira Arapçadaki irap olgusunun Türkçeye göre noktalama işaretlerinin kullanımına olan ihtiyacı kısmen azalttığı söylenebilir. Ayrıca irabın yanında Arapçaya özgü cinsiyet, sayı, harf-i tarif gibi bazı olgular da Türkçede noktalama işaretlerinin kullanıldığı bazı yerlerde işaret kullanmaya ihtiyaç bırakmaz.

Noktalama işaretlerinin şekillerinde küçük farklılıklar görülür. Soru işaretinin yönü Türkçedekinin aksi yönünde, virgölün kuyruğu üstte ve Türkçedekinin ters yönüne bakacak biçimdedir. Tırnak işaretinin yaygın kullanılan şekli ise Türkçedeki biçiminden farklıdır. Ayet ve hadisler için Türkçede kullanılmayan ve ortasında figür bulunan bir parantez kullanılır. Denden işareti için Arapçada iki farklı sembol kullanılır. Diğer taraftan Türkçenin kendine özgü yapısından kaynaklı olarak sadece Türkçede kullanılan işaretlerin olduğu, aynı gerekçeyle işaretlerin bazı kullanımlarının Türkçeye özgü olduğu da görülür. Örneğin; Türkçede ekleri göstermek için öncesinde kısa çizgi kullanılırken Arapçada bu kullanım yoktur. Ayrıca özel isimlere gelen ekleri ayırmada kullanılan kesme işareti de Türkçeye özgü bir işaret olarak durur. Türkçede bazı işaretlerin birkaç ismi olsa da genellikle işaretlerin büyük kısmının isimleri tektir. Ancak Arapçada noktalama işaretlerinin her biri için birden çok isim kaynaklarda geçmektedir. Bu isimlerden bazılarının daha öne çıktığı ve daha sık kullanıldığı görülür.

Türkçe noktalama işaretlerine ilişkin eserlerde yazara bırakılan bir inisiyatiften söz edilmemektedir. Başka bir ifadeyle Türkçede işaretlerin kullanımında kurallar kesindir. Ancak Arapçada ilgili eserlerde, noktalama işaretlerini kullanım becerisinin egzersizle edinileceği belirtilerek, işaretlerin ne ölçüde kullanılacağı, yazarın üslubuna ve zevkine bırakıldığı belirtilir. Arapça noktalama işaretlerinin kullanımında yazara bırakılan bir inisiyatif alanı varken Türkçede zorunluluğun esas olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Arapçada işaretlerin kullanımında yazara inisiyatif alanı sağlayan bir unsur vav harfidir. Vav harfinin müfretleri bağlarken kullanımı aslında virgüle çok ihtiyaç bırakmamaktadır. Bununla birlikte virgölün kullanılabilceği de belirtilerek tercih yazara bırakılır. Ancak işaretlerin çok fazla kullanılması da önerilmemektedir. Bu noktada temel bir farklılık, virgölün vav harfi ile birlikte kullanılmasıdır. Türkçede virgül, ve anlamı taşır ve virgül kullanıldığında ve bağlacı kullanılmazken Arapçada vav harfi virgülle birlikte kullanılır.

Kullanım farklılığı en çok nokta, virgül ve noktalı virgülden görülür. Bu üç işaret, cümle ve paragraflarda sık kullanılan işaretlerdir. Bu üç işaretin kullanımlarındaki farklılık, Türkçe ve Arapçada paragraf yapısının ve cümle örgüsünün farklılık arz

ettiğini, bu durumun noktalama işaretlerine yansıdığını gösterir. Bu bağlamda en dikkat çekici farklılık virgülün vav ile birlikte Arapçada cümleleri bağlamak için kullanılmasıdır. Türkçede sıralı cümleler dışında *ve* bağlacı, cümleleri bağlamak için genellikle kullanılmaz. Ayrıca cümleleri bağlamak için *ve* bağlacı virgül ile birlikte hiç kullanılmaz.

Paragrafta bir tema ve anlam bütünlüğü vardır. Dolayısıyla paragraf, lafzi rabitalar/bağlaçlarla veya güçlü anlamsal bağlarla birbirine bağlı cümlelerden oluşur. Sebep-sonuç, zıtlık gibi güçlü ilişkisi olan cümleler arasında noktalı virgül kullanılır. Ancak bunun dışında vasıl gerektiren veya istinaf cümlelerinden önce virgül kullanılır. Dolayısıyla Arapçada paragraf sonu hariç, paragrafı oluşturan cümle sonlarında nokta yoktur, virgül veya noktalı virgül vardır. Başka bir ifadeyle Türkçede dilbilgisi açısından tamamlanmış cümlelerin sonuna nokta konurken Arapçada virgül konur. Cümle sonlarında nokta yerine virgül kullanılması sebebiyle Arapçada nokta genellikle ve çoğunlukla paragraf sonlarında görülür. Ayrıca Türkçede kısa çizgi cümlelerin unsurlarını düzenlemek için kullanılmaz. Ancak Arapçada bu işarete özel işlevler yüklenmiştir. Kısa çizgi uzun olan mübtedayı haberden, uzun olan şart cümlesini cevaptan, uzun olan emri cevabından ayırmak için kullanılarak cümleyi düzenler.

Çalışmada tespit edilen farklılıklar iki kısımda ele alınmıştır. Öğretimde sorun oluşturan farklılıkların bir kısmı daha çok okuma etkinlikleriyle bir kısmı ise yazma etkinlikleriyle ilgili farklılıklardır. Dil öğretiminin okuma ve yazma alanlarında daha etkili bir öğretim için bu farklılıkların öğretime yansıtılması faydalı olabilir. Çalışmanın bu alanda katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

Kaynaklar

- ‘Alem, Y. M. (2014). *Delîlu kavâidi’l-ımlâ ve mahârâtihâ*. Kuveyt: Vizâratu’l-evkâf ve’ş-şuûni’l-inşâiyye.
- Abdulaziz, M. H. (2005). *el-Kavâ’idu’l-lugaviyyetu’l-esâsiyye li’l-kitâbeti’l-‘ilmiyye*. Kahire: Dâru’l-kutubi’l-Mısriyye.
- Abdulgani, E. E. (2012). *el-Kâfi fi kavâidi’l-ımlâ ve’l-kitâbe*. Kâhire: Dâru’t-tevfikiyye li’t-turas
- Âşûr, A. (1932). *Hurûfu’t-tâc ve alâmâtü’t-terkîm*. Kâhire: Vizâretu’l-meârifi’l-umumiyye.
- Atasoy, F. O. (2010). “Noktalama İşaretlerinin Tarihi”. *Turkish Studies* 5/2 (Spring): 823-861.
- Atasoy, F. O. (2018). *Türkçede Noktalama*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. “Türk Dil Kurumu”. Erişim: 25/09/2019. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=187.
- Aydın, A. (2016). “Arap Dilinde Noktalama İşaretleri”. *The Journal of International Social Research* 5/23 (Güz), 91-102.

- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Cumhuriyet Üniversitesi. (2018). *İsnad Atf Sistemi 1. Sürüm*. Sivas: Rektörlük Basımevi.
- Dursunoğlu, H. (2006). “Türkiye Türkçesinde Konuşma Dili ile Yazı Dili Arasındaki İlişki”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 30: 1-21.
- Ebu'l-Hasen, M. (2014). *es-Savtiyyât 'ilm fen tedrib mumârese*. Kahire: Dâru'n-neşr li'l-câmi'ât.
- Ergin, M. *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yay., 2009.
- Hâmid, A. b. H. v. dğr. (2004). *Silsiletu ta 'limi'l-lugati'l-Arabiyye el-Kitâbe*. Suudi Arabistan: Mektebetu'l-melik fehd.
- Hamûz, A. A. (1991). *Fennu't-terkîm fi'l-Arabiyye alâmâtuh ve usûluh*. Ammân: Dâru Ammâr.
- Hâşimî, A. (2008). *Ta'allumu'n-nahv ve'l-implâ ve't-terkîm*. Amman: Dâru'l-menâhic.
- Hatîb, A. M. (1994). *Usûlu'l-implâ*. Dimeşk: Dâru sadu'd-dîn.
- Hengirmen, M. (2015). *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Hepçilingirler, F. (2018). *Türkçe Dilbilgisi*. 10. Baskı, İstanbul: Pasifik Ofset.
- İbrahim, A. (1975). *el-İmlâ ve't-terkîm fi'l-kitâbeti'l-Arabiyye*. Kâhire: Mektebetu garîb.
- İbrahim, M. v. dğr. (1992). *el-Mu'cemu'l-vasît*. İstanbul: el-Mektebetü'l-İslamiyye.
- Kabâve, F. (2008). *Alâmâtü't-terkîm fi'l-lüğati'l-Arabiyye*. Halep: Dâru'l-mültekâ.
- Karaağaç, G. (2016). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Karâdî, F. R. (2012). “Âlâmâtü't-terkîm bahs fi eşkâlihâ ve mevâdi'â” *Fikr ve ibdâ'* 69 (Temmuz): 427-445.
- Kızılkaya, Y. (2017). *Türk ve Arap Dilinde Küçültme (Tasğir)*, *Turkish Studies* 2/7: 215-232.
- Maşalı, M. E. (2006). “Mushaf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31: 243-248. Ankara: TDV Yayınları.
- Minber Hür li's-sekâfe ve'l-fikr ve'l-edeb. “diwanalarab”. Erişim: 27/09/2019. <https://www.diwanalarab.com/spip.php?article19986>
- Mustafa M. (2016). “Tatavvuru istihdâmi alâmâti't-terkîm fi'l-lugati'l-Arabiyye”. *Mecma'u'l-lugati'l-Arabiyye* 7: 149-213.
- Naci, M. (1891). *Istilahât-ı Edebiyye*. İstanbul: A. Asaduryan Matbaası.
- Neccâr, F. K. (2008). *Kavâidu'l-implâ fi 'aşrati durûs sehle*. Riyâd: Mektebetu'l-kevser.

- Onan, B. (2006). “Ses Olgusunun Denetlenebilirliği Bağlamında Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Etkili Olduğu Düşünülen Fonolojik Yönlendiriciler: Noktalama İşaretleri”. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi* 20 (Güz); 141-163.
- Osman, M. (2013). *Tuhfetu'n-nubehâ fi kavâidi'l-implâ*. Kâhire: ed-Dâru'l-Mısriyye li'l-kitâb.
- Salim, D., Büyükelçi, B. (2018). “Türk Dilinde Noktalama İşaretlerinin Kullanımı ve Tarihi Gelişimi” *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 14/6: 11-26.
- Sîni, S. İ. (2010). *Kavâid esâsiyye fi'l-bahsi'l-'ilmî*. 2. Baskı. Medine: Y.y.
- Toparlı, R., v.dğr. (ts.). *Türk Dili*, Sivas: Seyran Yayınları.
- Türkiye Radyo Televizyon Kurumu. “TRT Arabî”. Erişim: 25/09/2019.
<https://www.trtarabi.com/explainers/-القلب-امراض-الوقاية-من-أمرض-القلب-هل-نحتاج-إلى-تناول-أوميغا-3-للوفاية-من-أمرض-القلب-20756>.
- Zeki, A. (2013). *et-Terkîm ve 'alâmâtuhu fi'l-luğati'l-Arabiyye*. Kâhire: Kelimât li't-terceme ve'n-neşr.
- Zihni, M. (2014). *el-Muntahab el-Muktadab*. İstanbul: Marifet Yayınları.